

YAROSLAV HAŞEK
ASLAN ASKER
ŞVAYK

TURKÖESİ
CELAL ÜSTER

Can Yayınları

*Bu tanıtım kopyası
Can okurları için
özel olarak hazırlandı.*

Can Yayınları

Yaroslav Hašek

ASLAN ASKER ŞVAYK

Yaroslav Hašek, 1883'te Prag'da bir matematik öğretmenin oğlu olarak dünyaya geldi. Babası genç yaşta ölen Hašek, Prag Ticaret Okulu'nda okuduktan sonra Slava Bankası'nda çalıştı, ama çok geçmeden özgür ve gezginci bir yaşamı seçti, Orta ve Doğu Avrupa'yı baştan başa dolaştı. 1907'de anarşist eğilimli *Komuna* dergisinin editörlüğünü üstlendi. Kendini köprüden atarak intihar girişiminde bulunduktan sonra bir süre akıl hastanesinde yattı. Daha sonra gazetecilik yaptı, gece kulüpleri ve meyhanelerde gösterilere çıktı ve öyküler yazdı. Birinci Dünya Savaşı patlak vermeden, 16 öykü kitabı yayınlanmış bulunuyordu. 1915'te askere alındı, Doğu Cephesi'nde tutsak düştü, birkaç yıl Rusya'daki kamplarda kaldı. Salıverildikten sonra Bolşeviklere katıldı, 5. Ordu'da siyasi komiserlik yaptı. Ülkesine döndüğünde, başlayıp *Aslan Asker Şvayk*'i yazmaya başladı. Gelmiş geçmiş savaş karşıtı yapıtların en büyüklerinden biri sayılan *Aslan Asker Şvayk*'i altı ciltte tamamlamayı tasarlamıştı, ancak 1923'te Lipnitse kentinde öldüğünde yalnızca dört cildini yazmış bulunuyordu.

Celâl Üster, 1947'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okuduktan sonra, başta *Yeni Dergi* olmak üzere çeşitli dergilere çeviriler yaptı; on yıl kadar *Cumhuriyet* gazetesinin kültür servisini yönetti; *Cumhuriyet Kitap*'ın yayın yönetmenliğini üstlendi. 1996'dan bu yana *P Dünya Sanatı Dergisi*'nin yayın yönetmeni. Juan Rulfo, Liam O'Flaherty, Iris Murdoch, Mario Vargas Llosa, Jorge Luis Borges, John Berger gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı. 1984'te, George Thomson'un *Tarihöncesi Ege* adlı kitabının çevirisiyle, *Yazko Çeviri* dergisinin Azra Erhat Ödülü'ne değer görüldü.

CANCEP 6

Dizi Editörü: Celâl Üster
Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Dizgi: Serap Bertay
Düzeltili: Fulya Tükel
Montaj: Mine Sarıkaya
Kapak Uygulama: Serap Bertay

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

İkinci Basım: Mayıs 2005

ISBN 975-07-0488-6

© Bu kitabın yayıncı hakları Can Yayınları'ndadır. (2005)

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89
Fax: (0-212) 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Yaroslav Hašek
ASLAN ASKER ŞVAYK

Türkçesi
CELÂL ÜSTER

CAN YAYINLARI

ÖNSÖZ

Aslan Asker Şvayk'la 1960'lı yıllarda tiyatrodaki tanıştım. Arena Tiyatrosu'nda Genco Erkal'ın oynadığı oyunda. O günlerden bu günlere, Türkiye'de sahnelenen tüm *Şvayk*'ları izlemeye çalıştım. Yaroslav Haşek'in romanında olduğu gibi I. Dünya Savaşı'nda geçen *Aslan Asker Şvayk*'ları da, sonradan Bertolt Brecht'in II. Dünya Savaşı'na uyarladıklarını da.

Hep söylenir: Sağlam edebiyatın özünde her zaman bir başkaldırı, bir karşı çıkış vardır. İyi yazar, var olanla yetinmez, kurulu düzenle uzlaşmaz; nitelikli yazarın ruhu muhaliftir. Haşek de, ruhen muhalif yazarlardan. Önceleri, zorunluluktan bir bankada memurluk yapayım demiş, ama ne mümkün. Kendini yollara vurmuş. O kent senin, bu kasaba benim, tek-mil Orta Avrupa'yı gezmiş. Bir ara, gazetecilik de yapmış; ama Prag'daki asıl ününü, meyhanelerde gerçekleştirdiği tek kişilik gösterilere borçlu. Bir başka deyişle, Haşek, günümüz 'stand-up'çularının atalarından; meyhane müdavimlerini esprileri ve politik taşlamalarıyla kırıp geçirmiş. Zamanının gerçek 'bohemi'lerinden biri olduğu söylenir. I. Dünya Savaşı'nda askere alınmış, tutsak kamplarında kalmış. Prag'da döndüğünde, *Aslan Asker Şvayk*'ı yazmaya başlamış.

Aslan Asker Şvayk, kanımca, bir modern klasik. 20. yüzyıla damgasını vurmuş en amansız savaşlardan birini, I. Dünya Savaşı'nı tüm acımasızlıkları, anlamsızlıkları, gülünçlükleriyle yerden yere vuran bir yergi başarıtı. Savaş çıkartkanlığını, militarizmi, devlet bu-

yurganlığını kimileyin inceden inceye, kimileyin yabancıca eleştiren bu mizah klasiği, yayınlandığı dönemde, tüm ülkede savaşa karşı direniş yalımlarını tutuşturmuş, savaş taşlamalarıyla tüm Avrupa'yı 'bulaşıcı bir virüs' gibi sarmış. Haşek'in romanının büyüklüğünü ilk keşfedenlerden biri de, dünya edebiyatına Franz Kafka'yı armağan etmiş olan Max Brod. "Haşek, büyük bir mizah ustasıydı," diye yazıyor Brod. "Bir sonraki çağ, onu belki de Cervantes ve Rabelais'yle aynı yere koyacak."

Aslan Asker Şvayk'ın kendisine gelince; yazılı edebiyatın ortaklaşa belleğinin en kalıcı tiplerinden biri olsa gerek. Kimileri, Don Quijote'nin Sancho Panza'sına benzetir onu. Benim aklıma, zaman zaman, Keloğlan'ı bile düşürür. Çok mu zekidir, çok mu aptal? Akıllı mıdır, deli mi? Hiç belli olmaz. Alçakgönüllü, adsız bir 'kahraman' mıdır, yoksa fırsatçının, çıkarıcının teki mi? Sanırım, hepsi. Bazen sessiz sakin, yüzü yerde, dolaşır durur, etliye sütlüye karışmaz. Bazen de gevezeliğinden geçilmez; her işe burnunu sokar, ortalığı birbirine katar. Ama her zaman, yaşadığı dünyanın zorbalıklarına karşı edilgin bir direniş içindedir.

Haşek'in yaklaşık 750 sayfalık *Aslan Asker Şvayk* romanını bir yıldır çeviriyorum. Artık sonlarına geldiğim bu eksiksiz çeviri, önümüzdeki aylarda Can Yayınları'ndan çıkacak. Amā CanCep kitapları arasında da tadımlık bir *Şvayk* olsun istedim. Yazarının sözcükleriyle söylersek: "Ben Aslan Asker Şvayk'ı çok seviyorum; onun Dünya Savaşı'ndaki serüvenlerini dinlerken, bu alçakgönüllü, adsız kahramanı sizin de çok seveceğinizden kuşku yok..."

Celâl Üster

1

Aslan Asker Şvayk, Dünya Savaşı'na Burnunu Sokuyor

Hizmetçi kadın, “Başımıza gelenleri duyduunuz mu, efendim?” dedi Şvayk’a. “Sevgili Ferdinand’ımızı öldürmüşler!”¹ Şvayk, yıllar önce, ahmaklığı heyet raporuyla resmiyet kazanınca ordudan ayrılmak zorunda kalmış, köpek satıcılığına başlamıştı; soysuz hilkat garibelerini millete soylu köpekler diye yutturuyordu.

Köpek satıcılığının yanı sıra bir de romantizma ağırlarıyla uğraşan Şvayk, kâfuruyla dizlerini ovarken, “Hangi Ferdinand, Bayan Müller?” diye sordu. “Benim bildiğim iki Ferdinand var. Biri, eczacı Pruşa’nın çırağı Ferdinand; bir gün yanlışlıkla bir şişe saç yağı içmişti. Öbürü de, Ferdinand Kokoşka; kö-

¹ Avusturya İmparatoru Franz Joseph’in yeğeni Arşiduk Franz Ferdinand ve karısı, 1914’te Sarajevo’da (Saraybosna) Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından öldürülmüştü.

pek boku toplar hani. İkisinin ölümü de kayıp sayılmaz.”

“Yok, efendim, onlar değil. Ekselansları Arşidük Ferdinand; şu şişman, dindar Kono-piştlyeli.”

“Vay canına!” diye bağırdı Şvayk. “Olacak iş değil! Peki, nerede öldürmüşler Ekselansları’nı?”

“Saraybosna’da vurmuşlar, efendim, tabancayla. Arabayla gitmiş oraya, karısı da yanındaymış.”

“Ya, demek öyle, Bayan Müller, demek arabanın içindeymiş. Elbette, onun gibi beyzadeler binmesin de kimler binsin arabaya; ama masum bir araba gezintisinin felâketle sonuçlanabileceğini nereden bilebilirdi adamcağız! Hem de Saraybosna’da! Saraybosna nerede biliyor musunuz, Bayan Müller? Bosna’da. Mutlaka Türklerin parmağı vardır bu işte. Bana sorarsanız, Bosna-Hersek’i Türklerden hiç almayacaktık.² Görüyorsunuz işte, Bayan Müller, Ekselansları’nı tah-talı köye postalayıverdiler. Umarım, çok debelenmemiştir.”

² Bosna-Hersek, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nın ardından, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edildi. Bosna ve Hersek, görünüşte Osmanlı vilâyetleri olarak kalmakla birlikte, Avusturya-Macaristan’ın denetimine bırakıldı. 1908 yılında da Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edildi.

“Ekselansları ruhunu oracıkta teslim etmiş, efendim. Bilirsiniz, tabancayla oyun olmaz, şeytan doldurur derler. Benim memleketim Nusle’de bir adam vardı, tabancasını yanından hiç ayırmazdı. Sonunda olan oldu, tüm ailesini vurdu; üçüncü katta kim ateş ediyor diye bakmaya giden kapıcıyı da temize havale etti.”

“Öyle demeyin, Bayan Müller. Öyle çakaralmazlar vardır ki, kışını yırtsan ateş almaz! Ama Ekselansları’nı vurmak için, kalıbımı basarım, altıpatların hasını bulmuşlardır. Bahse varım, Bayan Müller, bu haltı yiyen herif en kıyak giysilerini giyip gitmiştir oraya. Ekselansları’na kurşun sıkmak öyle her babayiğidin harcı değil. Yasak bölgede avlanan avcının korucu vurmasına benzemez. Yanına nasıl yanaşacağını bileceksin. Kılıksızları soylulara yaklaştırmazlar. Kafanda silindir şapkan falan olmalı, yoksa aynasızlar hemen çakarlar bir halt karıştıracağını.”

“Söylenenlere bakılırsa, birkaç kişiymişler, efendim.”

Dizlerini ovmayı bırakan Şvayk, “Bundan hiç kuşum yok, Bayan Müller,” dedi. “Ekselansları’nı ya da İmparator Hazretleri’ni öldürmeyi kafasına koyan adam mutlaka birilerinden akıl almıştır. Eminim, birkaç akıl

hocası vardır. Ne demişler, akıl akıldan üstündür. Kafa kafaya verirsen, millî marşımızda söylendiği gibi 'zaferle taçlanır eylem'. Bütün iş, böylesine saygıdeğer bir beyefendinin oradan geçeceği ânı iyi hesaplamakta. Hatırlar mısınız, ihtiyar Luccheni bizim yaşlı Elisabeth'imizi nasıl bıçaklamıştı!³ Oysa Luccheni, İmparatoriçemizle öylesine bir gezintiye çıkmıştı. İnsan kime güvенеceğini şaşırıyor! Bundan böyle herhalde hiçbir imparatoriçe iyi tanımadığı biriyle gezintiye çıkmaz! İçimde öyle bir his var ki, bu cinayetler bu kadarla kalmayacak. İşte buraya yazıyorum, Bayan Müller, sıra Çar ile Çariçe'ye de gelebilir. Tanrı korusun, İmparator Hazretleri bile kim vurduya gidebilir; bak-sanıza, temizliğe amcasından başladılar.⁴ İhtiyarın düşmanları tümen tümen. Geçen gün efendiden bir adam meyhanede anlatıyordu: Yakında imparatorların topunu halledeceklermiş, topları tüfekleri bile kurtaramayacakmış onları. Ya, aynen böyle dedi

³ İmparator I. Franz Joseph'in karısı, Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth, tek oğlu veliaht Prens Rudolf'un 1889'da intihar etmesi üzerine büyük bir ruh sarfıntısı yaşamış ve bir daha kendini toparlayamamıştı. Elisabeth, 1898'de İsviçre'ye yaptığı bir gezi sırasında, Luigi Luccheni adlı bir İtalyan anarşist tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü.

⁴ Arşidük Franz Ferdinand, Avusturya İmparatoru Franz Joseph'in amcası değil, yeğeniydi.

YAROSLAV HAŠEK

ASLAN ASKER ŞVAYK

Çek yazar Yaroslav Hašek'in (1883-1923) *Aslan Asker Şvayk*'i, 1960'lardan bu yana hiç de yabancıımız değil. Tiyatro tutkunları, sahne uyarlamalarında, Genço-Erkal ve Şener Şen'den Edediler Şvayk'ı. Mizah ustası Hašek'in, I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından yazdığı bu roman, savası, tüm acımasızlıkları ve sacmalıklarıyla yerden yere vucun bir yergi başyapıtı. Dünya edebiyatının unutulmaz karakteri Şvayk'ın, okuru kahkahadan kırıp geçirirken düşündürülen serüvenlerinden tadımlık bir bölüm sunuyoruz.

ISBN 9751701884

www.canyayinlari.com